

УДК 330.322

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2025-1.7>

Чайка Ю.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано інвестиційну діяльність як ключовий чинник сприяння сталому розвитку. Показано взаємозалежність інвестиційної діяльності та сталого розвитку. Розкрито сутність сталого розвитку та продемонстровано результати впливу інвестицій на економічний, соціальний та екологічний аспекти розвитку суспільства. Наведено характеристику видів інвестиційної діяльності, які можна віднести до сталих інвестицій. Представлена оцінка результатів досягнення цілей сталого розвитку світовою економікою та Україною. Проаналізовано динаміку капітальних вкладень та прямих іноземних інвестицій в економіку України, виявлено основні тенденції та перешкоди для залучення інвестицій, зокрема в умовах військового конфлікту. Досліджено зміни питомої ваги інвестицій у види діяльності, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність удосконалення інвестиційної політики для стимулювання сталого розвитку та економічного зростання країни.

Ключові слова: сталий розвиток суспільства, цілі сталого розвитку, сталі інвестиції, імпаکت-інвестиції, SRI-інвестиції, «зелені» інвестиції.

INVESTMENT ACTIVITY AS AN IMPORTANT FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Chaika Yuliia

Oles Honchar Dnipro National University

The article is devoted to the study of investment activity as a key factor of sustainable development. The relationship between investment and the achievement of economic, social and environmental balance of society is analyzed. The essence of sustainable development is determined and the main types of investments that contribute to its achievement are characterized, in particular, impact investments, socially responsible investing (SRI) and “green” investments. Particular attention is paid to the analysis of the dynamics of capital investments and foreign direct investments in the economy of Ukraine, taking into account modern challenges, in particular the consequences of the COVID-19 pandemic and the military conflict. The main trends and obstacles to attracting investment are identified, among which are the problems of the investment climate, risks of property loss, corruption factors and infrastructure deficiencies. The change in the share of investments in strategically important areas that ensure the achievement of sustainable development goals is analyzed. A decrease in investments in the areas of education, healthcare, environmental protection, scientific research, computer programming, consulting and the provision of information services is noted, while an increase in investments in public administration, defense and the telecommunications sector is noted. The results of the study substantiate the need to improve Ukraine's investment policy to stimulate sustainable development. Measures are proposed to improve the investment climate, including the development of “green” energy, greening of industry, support for innovative technologies, the digital economy and education. Special attention is paid to the importance of international investment for the reconstruction of the country and its integration into the global economic system. The implementation of relevant reforms will contribute to increasing the competitiveness of the national economy and creating a favorable environment for long-term investments. The need to strengthen state support to stimulate financing of strategically important industries that will ensure the stable development of the country in the future is also emphasized.

Keywords: sustainable development of society, sustainable development goals, sustainable investments, impact investments, SRI investments, “green” investments.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є необхідною передумовою розвитку світової економіки, економіки окремих країн та регіонів. Жодна країна світу не може ефективно розвиватися без залучення інвестицій. Проблема залучення інвестицій в економіку України завжди була на часі. Надзвичайно актуальною вона є сьогодні, коли на нашій території ведуться бойові дії, які призводять до людських жертв, знищення житлового, промислового фондів, інфраструктури тощо.

У сучасних реаліях глобальний світ прагне до сталого розвитку, досягнення цілей якого потребує суттєвих фінансових ресурсів. Україна при відновленні власної економіки також повинна враховувати загальносвітові тенденції і розбудовувати економіку на концептуальних засадах сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестування сталого розвитку досліджуються в роботах вітчизняних та іноземних науковців. Аналіз тенденцій фінансування цілей сталого розвитку за умов пандемії та воєнних дій в Україні представлено в роботах R.U. Arora Sarker [1], T. Lagoarde-Segot [2]. Світові тенденції сталого інвестування розглянуто в роботах Н. Скоробагатої, О. Дорошенко [3] та О. Тарасової [4]. Пріоритетні напрями інвестування сталого розвитку вітчизняної економіки визначено в роботі Л. Бондаренко та А. Блавт [5].

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає у визначенні взаємозв'язку між інвестиційною діяльністю та сталим розвитком, виявленні особливостей динаміки капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій та інвестицій у види діяльності, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день сталий розвиток розглядають як пріоритетну концепцію розвитку більшості економічно розвинутих країн. Під сталим розвитком розуміють модель розвитку суспільства, що забезпечує задоволення суспільних потреб сьогодні, не створюючи загроз для їх задоволення майбутніми поколіннями. Концепція сталого розвитку поєднала в собі процеси розбудови держави на основі узгодження та гармонії між економічною, соціальною та екологічною сферами діяльності людини.

Економічна складова передбачає створення соціально та екологічно ефективної економіки, яка здатна забезпечити високий рівень життя в суспільстві та конкурентоспроможність національної економіки. Реалізується внаслідок нарощення обсягів виробництва, зростання продуктивності праці, створення нових робочих місць, забезпечення конкуренції, використання інтенсивних факторів виробництва та інноваційних технологій тощо.

Соціальна складова полягає у поліпшенні умов життя, підтримці соціально незахищених верств

населення, зростанні соціальних гарантій, розвитку інфраструктури: соціальної, комунальної, транспортної, комунікаційної, інформаційної. Гарантує подовження тривалості життя, підвищення якості медичної допомоги, розвиток соціальної активності людей.

Екологічна складова формується за рахунок покращення стану та якості навколишнього середовища, за умов збереження невідновлюваних ресурсів, відбудови порушених природничих систем екології, зменшення рівня викидів шкідливих і забруднюючих речовин.

Досягнення сталого розвитку здійснюється за рахунок інвестицій. При характеристиці інвестицій у сталий розвиток вживають різні терміни. Одні науковці використовують поняття імпраст-інвестиції, під якими розуміють, вкладення коштів, які спрямовані не тільки на фінансові прибутки, а й передбачають також отримання соціальних та екологічних результатів [3, с. 70]. Інші застосовують термін соціально відповідальне інвестування (SRI – socially responsible investing), що відображає інвестиційні стратегії, які повинні забезпечити не тільки фінансові результати, але позитивно впливати на суспільство та відповідати моральним цінностям [6]. Ще ряд науковців запроваджують поняття «зелені» інвестиції, яке характеризує інвестиційну діяльність, що передбачає покращення навколишнього середовища [7]. Зазначені поняття вважаємо за потрібне об'єднати в термін сталі інвестиції тобто інвестиції, які забезпечують сталий розвиток, передбачають економічний, соціальний та екологічний результати, див. рис. 1.

Розглядаючи зв'язок між сталим розвитком та інвестиційною діяльністю слід відмітити їх двосторонній вплив. З одного боку, інвестиції сприяють сталому розвитку. Додаткові капіталовкладення сприяють підвищенню економічної, соціальної та екологічної ефективності. З іншого боку, сталий розвиток створює передумови для подальшого інвестування. Поширення тенденцій сталого розвитку призводить до появи нових видів діяльності, створення нових підприємств, проєктів, які активізують інвестиційні процеси.

Про ступінь досягнення цілей сталого розвитку можемо судити на основі Індексу цілей сталого розвитку, який відображає наскільки країна досягла сімнадцяти цілей сталого розвитку. Індекс досягнення цілей сталого розвитку у 2024 році представлений 125 показниками, з яких 98 показників глобальних і 27 показників додаткових для країн ОЕСР. Він оцінюється за 100 бальною шкалою і інтерпретується як відстань у процентних пунктах, яку треба пройти для того щоб досягти оптимального виконання цілей сталого розвитку. Тобто якщо країна отримала 100 балів, це свідчить про повне досягнення цілей сталого розвитку [9].

У 2024 році рейтинг країн за Індексом цілей сталого розвитку очолили країни Західної Європи,

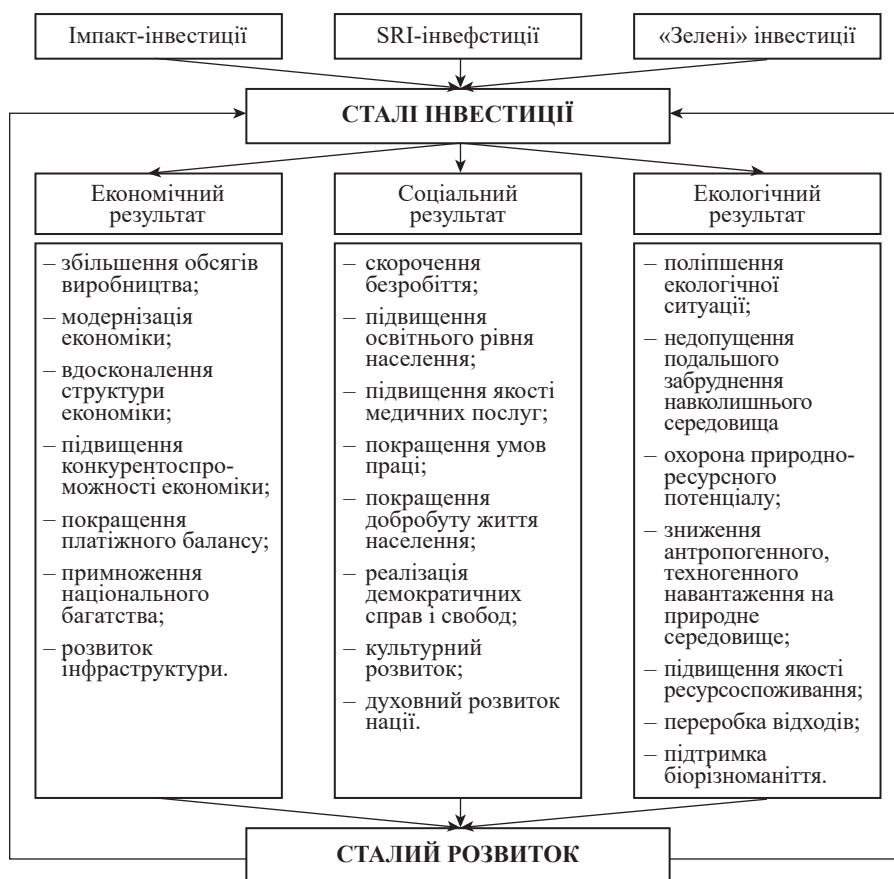

Рис. 1. Взаємозв’язок інвестиційної діяльності та сталого розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [8, с. 66] і власних напрацювань

див. табл.1. Україна за Індексом досягнення ЦСР знаходиться на 44 місці серед 166 країн, випереджаючи такі країни, як Сполучені Штати (46-те місце) та російська федерація (56-те місце). Загальний бал 74,81 зі 100 можливих свідчить про певний прогрес у досягненні сімнадцяти ЦСР.

Найкращі результати Україна отримала у досягненні цілі 10 – зменшення нерівності. Помірні покращення зафіксовані у досягненні цілей зміцнення здоров’я, гендерної рівності, доступу до чистої води та належних санітарних умов, інно-

вацій та інфраструктури, миру та справедливості, партнерства заради стійкого розвитку. Застійні процеси спостерігаються при досягненні таких цілей як подолання голоду, якісна освіта, гідна праця та економічне зростання, сталий розвиток міст та спільнот, боротьба зі зміною клімату, збереження морських екосистем та екосистем суші [9].

Для покращення ситуації у досягненні ЦСР потрібні інвестиції. Оцінюючи динаміку капітальних інвестицій в економіку України, слід відмітити їх загальну тенденцію до зростання (див. рис. 2). Зростаюча тенденція капітальних інвестицій переривається їх падінням у 2013–2014 рр. що пов’язано з революцією Гідності та початком вторгнення росії на територію України, скороченням капітальних інвестицій у 2020 році, яке сформувалося внаслідок поширення пандемії Covid-19, падінням інвестицій у 2022 році, що сталося внаслідок широкомасштабного нападу рф на Україну.

Подібні тенденції притаманні й прямим іноземним інвестиціям: скорочення інвестицій у 8859 млн. дол. спостерігалось у 2013–2015 рр., що пов’язано з політичними подіями, окупацією АР Крим і початком воєнних дій на території України; відтік інвестицій у 6728 млн. дол. у 2020 році сформувався у зв’язку з коронавірусною пандемією; 5535 млн. дол. інвестицій було втрачено у 2022 р.

Таблиця 1
Топ – 10 країн за Індексом ЦСР

Місце	Країна	Рейтинг
1	Фінляндія	86,35
2	Швеція	85,70
3	Данія	85,00
4	Німеччина	83,45
5	Франція	82,76
6	Австрія	82,55
7	Норвегія	82,23
8	Хорватія	82,19
9	Великобританія	82,16
10	Польща	81,69
44	Україна	74,81

Джерело: складено згідно [9]

Рис. 2. Капітальні інвестиції в економіку України, млрд грн

Джерело: побудовано згідно [10]

з початком повномасштабної війни росії на нашій території, див. рис. 3.

Зростання інвестицій пов'язане з рядом переваг, які має вітчизняна економіка, серед яких зручне географічне розташування між Європою та Азією; значні запаси природних ресурсів (залізної руди, марганцю, рідкоземельних копалин); багаті сільськогосподарські угіддя; кваліфікована робоча сила; великий споживчий ринок; членство в СОТ, угода про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС, набуття статусу країни кандидата на вступ до ЄС.

Суттєве падіння інвестицій спричинено воєнним конфліктом на території нашої держави: ризиками втрат майна, можливостями порушень

договорів та контрактів з інвесторами, обмеженнями руху капіталу, руйнуваннями інфраструктури, підвищенням рівня безробіття та бідності серед споживачів, політичною та економічною нестабільністю, психологічним стресом на невизначеністю. Надходження інвестицій в економіку України залишаються недостатніми, що пов'язано з недоліками у законодавчій базі, проблемами у сфері захисту інтересів інвесторів, значним рівнем корупції, проблемами з інфраструктурою та логістикою.

Оцінюючи роль інвестицій у забезпеченні сталого розвитку України, доцільно дослідити динаміку питомої ваги інвестицій в сфері діяльності, які відповідають ЦСР, серед яких освіта, охорона

* З 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції в економіку України, млн дол.*

Джерело: побудовано згідно [10]

здоров'я та надання соціальної допомоги, охорона навколишнього середовища, наукові дослідження та розробки, телекомунікації (електрозв'язок), комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг, а в умовах війни ще й державне управління й оборона та обов'язкове соціальне страхування (див. табл. 2).

Аналіз динаміки питомої ваги капітальних інвестицій у види економічної діяльності, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку дозволив виявити наступні особливості.

1. Зниження питомої ваги інвестицій в освіту понад у 3,6 разів від 1,01% у 2010 р. до 0,28% у 2024 р. Збільшення інвестицій в освіту спостерігалось у 2015–2019 рр. Починаючи з 2020 р. відбувалося постійне зниження питомої ваги цих витрат, що свідчить про зменшення фінансування освітнього сектору.

2. Частка витрат на охорону здоров'я та соціальну допомогу зменшувалася упродовж 2010–2014 рр., потім почала зростати у 2019–2022 рр., що було пов'язано зі збільшенням виділених коштів на подолання пандемії COVID-19, і після 2022 р. зменшилася майже у два рази.

3. Питома вага інвестиції в охорону навколишнього середовища змінювалися циклічно, досягаючи максимумів у 2014 р. – 3,63%, у 2016 – 3,73 % та у 2019–2020 рр. – 2,61%. Після 2020 р. цей показник спадає і досягає мінімуму у 1,32 % в 2023 р., дані за 2024 р. на даний момент відсутні.

4. Динаміка питомої ваги капітальних інвестицій у наукові дослідження змінювалася хвилеподібно. Низхідна хвиля 2010–2014 рр. супроводжувалася зростанням у 2014–2022 рр., у 2022 році частка капітальних інвестицій у наукові дослідження досягла максимуму – 0,78%, а потім відбулося падіння.

5. Питома вага капітальних інвестицій у телекомунікації та електрозв'язок змінювалася також циклічно, максимумів досягла у 2015 р. – 7,15 %, у 2018 р. – 3,68 %, у 2024 р. – 3,75%. Витрати на телекомунікації зростали у кризові періоди для нашого суспільства – початку воєнних дій на території України та у періоди повномасштабного вторгнення рф.

6. Частка капітальних інвестицій в одну з найбільш пріоритетних галузей – комп'ютерне програмування, консультування й надання інформаційних послуг зростала упродовж 2010–2023 рр., виключенням став 2017 р., та 2019–2020 рр. коли питома вага інвестицій зменшилася. І за перші три квартали 2024 р. спостерігаємо суттєве зменшення інвестицій, понад у 3,3 рази у порівнянні з 2023 р.

7. В умовах ведення війни пріоритетного значення, з точки зору досягнення цілі 16 – досягнення миру та справедливості, набувають капітальні інвестиції у державне управління, оборону і обов'язкове соціальне страхування. Ці інвестиції мають загальну тенденцію до зростання упро-

Таблиця 2

Питома вага капітальних інвестицій у види економічної діяльності, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку, %

Роки	Питома вага капітальних інвестицій у види економічної діяльності, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку, %						
	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Охорона навколишнього середовища	Наукові дослідження та розробки	Телекомунікації (електрозв'язок)	Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування
2010	1,01	1,06	1,53	0,30	3,52	0,19	4,30
2011	0,87	0,88	2,67	0,30	2,70	0,24	4,74
2012	0,54	0,99	2,41	0,20	2,48	0,23	4,28
2013	0,41	0,70	2,42	0,24	2,75	0,25	3,02
2014	0,37	0,56	3,63	0,17	2,58	0,31	2,65
2015	0,56	0,87	2,81	0,19	7,15	0,42	5,10
2016	0,63	1,25	3,73	0,21	2,98	0,59	6,23
2017	0,78	1,50	2,46	0,25	2,85	0,46	7,32
2018	0,77	1,41	1,74	0,26	3,68	0,66	7,71
2019	0,77	1,52	2,61	0,33	1,88	0,57	8,70
2020	0,74	2,92	2,61	0,41	2,81	0,57	12,26
2021	0,57	3,23	2,09	0,39	1,95	0,67	10,98
2022	0,49	4,25	1,57	0,78	2,82	0,76	8,92
2023	0,43	3,98	1,32	0,45	2,60	0,77	10,56
2024*	0,28	2,17	–	0,42	3,75	0,23	11,04

* Дані за 2024 р. подані за I–III квартал

Джерело: розраховано автором за даними [10]

довж 2010–2020 рр., зростання переривалося у 2013–2014 рр. Максимуму питома вага інвестицій у державне управління, оборону та соціальне страхування досягла у 2020 р. – 12,26 %, після чого почала спадати до 8,92 % у 2022 р. і зростати до 11,04 % у перших трьох кварталах 2024 р.

Висновки. Підводячи підсумки вищесказаного, слід відмітити, що інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у сприянні сталому розвитку, передбачає гармонійний баланс між економічною, соціальною та екологічною складовими. Інвестиції забезпечують модернізацію економіки, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та покращення якості життя населення. Особливого значення набувають сталі інвестиції, які включають імпакт – інвестиції, соціально відповідальне інвестування та «зелені» інвестиції, спрямовані на екологічну та соціальну відповідальність.

Динаміка капітальних інвестицій в економіку України демонструє зростання, хоча періоди політичної та економічної нестабільності, пандемія COVID-19 та війна призвели до суттєвого скорочення інвестування. При цьому слід відмітити, що Україна має значний потенціал для залучення іноземних інвестицій завдяки вигідному географічному розташуванню, ресурсному потенціалу та кваліфікованій робочій силі.

Аналіз питомої ваги капітальних інвестицій у види діяльності, що сприяють досягненню цілей сталого розвитку, свідчить про скорочення за умов війни фінансування освіти, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, наукових досліджень та інформаційних технологій, натомість зростають інвестиції в державне управління, оборону та телекомунікації. Ця тенденція обумовлена військовими діями та необхідністю зміцнення обороноздатності країни.

Загалом, для забезпечення сталого розвитку України необхідне подальше залучення інвестицій, удосконалення законодавчої бази, створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання соціально відповідальних інвестицій. Тільки за таких умов можливо досягти сталого економічного зростання, підвищення добробуту населення та екологічної стабільності.

Для відновлення інвестиційної активності держава повинна здійснювати інвестиційну політику пріоритетами якої повинні стати: модернізація енергетичного сектору за допомогою диверсифікації джерел постачання та ефективнішого використання енергії, з основним акцентом на розвиток відновлюваних джерел, таких як сонячна, вітрова, біоенергетика та гідроенергетика; екологізація промислового виробництва, підтримка органічного сільського господарства, розвиток інтелектуальних інфраструктурних рішень; впровадження інноваційних енергоефективних технологій та стратегій, спрямованих на забезпечення енергетичної та кліматичної безпеки, з особливим акцентом на використанні відновлюваних ресурсів, енергозбереженні та зменшенні викидів CO₂; підвищення рівня енергоефективності у сфері житлово-комунального господарства та побуту, розвиток екологічно чистого транспорту, зокрема, популяризація електромобілів, та поширення практики будівництва «розумних будинків» та міст; забезпечення доступної та якісної освіти; боротьба зі зміною клімату, глобальним потеплінням та їх негативними наслідками; продовження розвитку цифрової економіки та інновацій; подолання боротьби з бідністю.

Розробка шляхів та інструментів проведення інвестиційної політики України в умовах воєнних дій стане наступним напрямом дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Arora R. U., Sarker T. Financing for Sustainable Development Goals (SDGs) in the Era of COVID-19 and Beyond. *The European Journal of Development Research*. 2023. Vol. 35. Issue 1. No 1. P. 1–19. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41287-022-00571-9> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Lagoarde-Segot T. Financing the Sustainable Development Goals. *Sustainability*. 2020. 12(7). URL: <https://mdpi.com/2071-1050/12/7/2775> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Скоробогатова Н. С., Дорошенко О. С. Імпраст-інвестування: світовий досвід та перспективи застосування в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 68–76.
4. Тарасова О. Особливості сталого інвестування в розвиток еколого-орієнтовної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 2. С. 168–177.
5. Бондаренко Л. П., Блавт А. Акценти інвестування у сталий розвиток на принципах ESG в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка і суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3417> (дата звернення: 10.02.2025).
6. Майстренко О. В. Соціально відповідальне інвестування: західний досвід. URL: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4393> (дата звернення: 10.02.2025).
7. Green Investment. World Green Economy Council. 2018. URL: <http://wgeco.org/green-investment/> (дата звернення: 12.02.2025).
8. Цимбалюк І. О. Інвестиційне забезпечення сталого розвитку: навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 244 с.
9. Sustainable development report 2024. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings> (дата звернення: 12.02.2025).
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.02.2025).

References:

1. Arora R. U., & Sarker T. (2023). Financing for Sustainable Development Goals (SDGs) in the era of COVID-19 and beyond. *The European Journal of Development Research*, vol. 35, no 1, pp. 1–19. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41287-022-00571-9> (accessed February 9, 2025).
2. Lagoarde-Segot T. (2020). Financing the Sustainable Development Goals. *Sustainability*, vol. 12, no. 7. Available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/7/2775> (accessed February 9, 2025).
3. Skorobohatova N. Ye., & Doroshenko O. S. (2022). Impact-investuvannia: svitovyi dosvid ta perspektyvy zastosuvannia v Ukraini [Impact investing: global experience and prospects for implementation in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "Kyivskiy politekhnichnyi instytut"*, no. 23, pp. 68–76.
4. Tarasova, O. (2022). Osoblyvosti staloho investuvannia v rozvytok ekoloho-oriientovanoi ekonomiky [Peculiarities of sustainable investment in the development of an eco-oriented economy]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 6, no 2, pp. 168–177.
5. Bondarenko L. P., & Blavt A. (2024). Aktsenty investuvannia u stalyy rozvytok na pryntsyypakh ESG v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Investment accents in sustainable development based on ESG principles under martial law conditions in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 59. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3417> (accessed February 10, 2025).
6. Maistrenko O. V. (n.d.). Sotsialno vidpovidalne investuvannia: zakhidnyi dosvid [Socially responsible investment: Western experience]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4393> (accessed February 10, 2025).
7. World Green Economy Council. (2018). Green investment. Available at: <http://wgeco.org/green-investment/> (accessed: 12 February 2025).
8. Tymbaliuk, I. O. (2023). Investytsiine zabezpechennia staloho rozvytku [Investment support for sustainable development]. Lutsk: Vezha-Druk. (in Ukrainian)
9. Sustainable Development Report 2024 (2024). Available at: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings> (accessed February 12, 2025).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed February 12, 2025).

E-mail: y.n.chayka@gmail.com